

Flottningslämningar i Syndan

Transtrands socken, Malung-Sälens kommun, Dalarnas län

Terese Olofsson

RAPPORT – JAMTLI 2025:23
ISSN 1654-2045

Utgivning och distribution:

Jamtli

Box 709

831 28 Östersund

Tel. 063 - 15 01 00

© Jamtli 2025

Redigering och layout av framsida: Lena Ljungkvist

Framsidesfoto:. Vy över Syndan med flottningslämning i form av rensvall (L2025:5470). Foto:

Anna Engman

Jamtli medger spridning av dokumentationsmaterialet med Creative Commons-licensen CC BY, undantaget Lantmäteriets kartor samt annat upphovsrättsskyddat material.

ISSN 1654-2045

Innehållsförteckning

Sammanfattning.....	4
Bakgrund.....	4
Nomenklatur.....	5
Genomförande förarbete.....	6
Genomförande av fältarbete.....	7
Förstudiens resultat.....	7
Kända forn- och kulturlämningar i Syndans närhet.....	7
Skogen och timmerflottningen	8
Flottningen i Syndan.....	9
Skyddade kulturmiljöer	9
Historiska kartor.....	10
Indikationer på möjliga lämningar.....	10
Fältarbete.....	15
Fältresultat och analys av fältarbetet.....	15
Fortsatta åtgärder.....	15
Tabeller på samtliga lämningar hanterade i uppdraget.....	16
Bedömning av miljöernas känslighet inför planerade vattenåtgärder.....	17
Kulturmiljöns kontext	17
Övergripande beskrivning.....	17
Miljöbeskrivning	17
Beståndsdelar.....	18
Kulturhistoriskt sammanhang.....	20
Typ av värde.....	20
Sammanfattning känslighet.....	20
Typ av påverkan – förslag på vattenvårdsåtgärder.....	20
Diskussion känslighet, påverkan och anpassning av åtgärder	20
Administrativa uppgifter.....	22
Referenser.....	23
Tryckta källor.....	23
Arkivmaterial.....	23
Digitala källor.....	23
Bilagor.....	24
Bilaga 1 Fotografier över registrerade lämningar.....	24

Sammanfattning

I samband med att Malung-Sälens kommun planerar för flottledsrestaurering av nedre delen av vattendraget Syndan har Stiftelsen Jamtli (nedan endast benämnt Jamtli) genomfört en arkeologisk utredning, steg 1. Syftet var att ta reda på om några fornlämningar berördes av de planerade restaureringsåtgärderna, som ett underlag för kommunen i planering och anpassning av restaureringsåtgärderna. Detta genom att inventera och registrera de flottningslämningar som fanns utefter ån samt att bedöma om det gick att göra ingrepp i dessa utan att förstöra läsbarheten i landskapet.

Fältarbetet utfördes av Anna Engman och Terese Olofsson, arkeologer på Jamtli.

Före utredningen fanns inga lämningar registrerad inom området och efter fältarbetet var 11 lämningar efter flottning registrerade. Av dessa bedömdes alla utgöra övriga kulturhistoriska lämningar.

De flottningslämningar som finns utefter vattendraget får anses ha ett lågt kulturhistoriskt värde då de inte längre ger en bild av hur flottningen har bedrivits i området och hur vattendraget påverkats av den verksamheten. De flesta synliga lämningar efter den tidiga flottningen (sent 1800-tal) verkar ha tagits bort i ett tidigare skede.

Åtgärderna som planeras kommer att påverka de lämningar som idag finns kvar men då det sammantagna kulturhistoriska värdet och läsbarheten av de sentida flottningslämningarna får anses vara lågt finns inget behov av att anpassa åtgärderna utifrån bevarandet av lämningarna.

Bakgrund

Malung-Sälens kommun har efter direktupphandling givit Jamtli uppdraget att utföra en arkeologisk utredning för vattendraget Syndan. Uppdraget föranleds av att kommunen planerar att genomföra en flottledsrestaurering, för att förbättra ekosystemet i åns sträckning. Den arkeologiska utredningen ska ligga till grund för anpassningar av restaureringen, så att fornlämningar inte skadas. Utredningen innefattar arkiv- och kartstudier, samt inventering i fält.

Området som utretts är ca 2 km långt och 25-30 m brett på vardera sida utefter ån.

I uppdraget ingick även att bedöma kulturmiljöernas känslighet i samband med vattenåtgärder utifrån Riksantikvarieämbetets vägledningar.

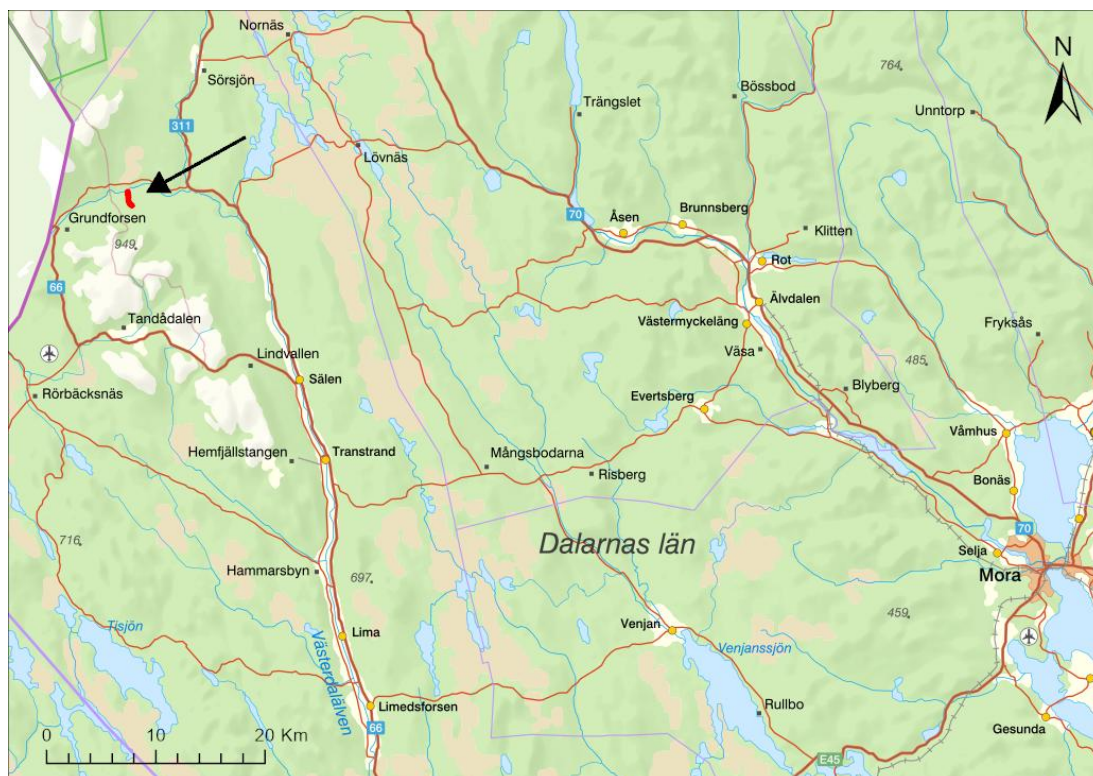

Fig. 1. Översiktskarta med utredningsområdet markerat i rött, utpekad av svart pil. Bakgrundskarta: Topografiska webbkartan, Lantmäteriet.

Nomenklatur

Forn- och kulturlämningar delas in i fyra olika kategorier med olika antikvarisk status.

Fornlämning. Rekvisten för att en lämning ska vara en fornlämning är följande: En fornlämning är en fysisk lämning efter mänsklig verksamhet under forna tider, som tillkommit genom äldre tiders bruk och som är varaktigt övergiven. Lämningen ska ha *tillkommit* före år 1850. Alla dessa rekvist måste uppfyllas för att lämningen ska vara en fornlämning. Lämningen ska vara bekräftad i fält och får inte vara en uppgift om en lämning. Fornlämningar är skyddade enligt Kulturmiljölagen (SFS 1988:950).

Möjlig fornlämning. Lämning som kräver vidare utredning för att kunna bedömas eller avfärdas som fornlämning. Lämningen ska vara bekräftad i fält och får inte vara en uppgift om en lämning.

Övrig kulturhistorisk lämning. Lämningar som har ett kulturhistoriskt värde men som inte uppfyller rekvisten för fornlämningar och därmed inte skyddas av Kulturmiljölagen (SFS 1988:950). Vanligtvis för att de inte kan antas ha tillkommit före år 1850. Dessa lämningar kan fornminnesförklaras av Länsstyrelsen om det finns särskilda skäl med hänsyn till det kulturhistoriska värdet. Vid en exploatering bör hänsyn tas till de övriga kulturhistoriska lämningarna.

Ingen antikvarisk bedömning. Vanligtvis en lämning som är helt undersökt, borttagen utan villkor eller förstörd. Bedömningen gäller även de lämningar som är registrerade utifrån en uppgift om en lämning och som inte är bekräftade i fält, registreringar som utgår på grund av felregistrering eller är överförda till annan lämning.

Arkeologisk utredning görs ofta i två steg (etapper). Båda stegen föregås av kart- och arkivstudier.

Utredning, steg 1. En arkeologisk utredning syftar till att fastställa om det finns fornlämningar inom ett område som kan komma att påverkas av planerade arbetsföretag. En steg 1-utredning syftar till att lokalisera dessa i terrängen och bedöma deras status och består oftast av kartstudier och inventering. En steg 1-utredning kan även peka ut områden eller platser som behöver utredas mer för att kunna avgöra om det är en fornlämning eller inte. Ibland kan det vara en lämning som inte går att bedöma som fornlämning utan att datera den, ibland ett område som har stor potential för en viss typ av lämning som inte går att se med blotta ögat.

Utredning, steg 2. Platser eller lämningar som behöver utredas mer för att kunna avgöra om det är en fornlämning kommer troligen att beröras av en steg 2-utredning. Här kan det ingå att ta upp schakt och/eller provgropar. Olika naturvetenskapliga dateringsmetoder kan också användas samtidigt som det kan behövas ytterligare och mer ingående arkiv- och litteraturstudier. En steg 2-utredning ska inte innefatta att det görs ingrepp i fornlämningen utan när lämningen konstateras återställs markytan är eventuella schakt och provgropar tagit upp.

Genomförande förarbete

I anslutning till fältarbetet gjordes en mindre förstudie där litteratur, databaser, historiska kartor och annat relevant material gick igenom.

Arkivgenomgången har omfattat informationssökning i följande arkiv och databaser (innefattar även geografiska data som skannade kartor och GIS-tjänster):

- Riksantikvarieämbetets kulturmiljöregister (KMR) och Arkivsök
- Skogsstyrelsens Skog och historiaregister
- Lantmäteriets historiska kartor, historiska ortofoton och höjdmodell
- Underlagsmaterial i form av GIS-data från Malung-Sälens kommun (tidigare inventeringar längs Syndan inför planerade återställande åtgärder)
- Biblioteksdata (Vitalis, Libris, Book-IT)
- Arkivcentrum i Dalarna, inventering flottleder 1969
- Kungliga bibliotekets digitala söktjänst över tidningar från 1800–1900-talet

Materialet ligger till grund för nedanstående historik och sammanställningen av indikationer på möjliga lämningar.

Riksantikvarieämbetets kulturmiljöregister (KMR) och Skogsstyrelsens Skog och historiaregister, är de två databaser som innehåller i dag kända forn- och kulturlämningarna. Materialet i KMR fungerar som ett signalregister för vilken typ av lämningar som är vanliga i ett visst område och vad man kan förvänta sig hitta mer av. Uppgifterna i detta register har tillkommit genom de fornminnesinventeringar som bedrivits i landet sedan 1937 samt alla de undersökningar och utredningar som gjorts. Skog och historia är mer ett tipsregister för kulturhistoriska lämningar som framkommit under de inventeringar som projektet Skog och historia (arbetsmarknadspolitiskt projekt) genomförde under 1990- och 2000-talen.

I Lantmäteriet har de historiska kartorna över utredningsområdet granskats för att identifiera indikationer på övergiven bebyggelse, kvarnar och sågar eller annat som idag kan vara forn- eller kulturlämningar. Då även historiska ortofoton och den gröna ekonomiska kartan räknas som historiska kartor har även en del relativt sentida potentiella lämningar kunnat identifieras.

Lantmäteriets nationella höjdmodell har granskats. För detta användes modellen terrängskuggning. Detta material används för att hitta anomalier i markytan som kan vara

indikationer på lämningar. Främst kolbottnar efter resmilor och fångstgropar syns bra i detta material.

Arkivcentrum i Dalarna förvarar material från flottningsinventeringen år 1969. Det visar både på karta och foton vilka flottningsanläggningar som fanns kvar strax innan flottningen lades ned. Materialet från Syndan begärdes ut digitalt och studerades.

För att få lite mer specifik information om flottningen i Syndan när den pågick lästes flottningsrapporter publicerade i tidningar från 1880-tal till början av 1900-tal. De skildrar hur flottningen framskred under året i de olika vattendragen. Genom att söka på vattendragets namn i Kungliga bibliotekets digitala söktjänst över tidningar nåddes flottningsrapporter över Syndan (Syndån).

Genomförande av fältarbete

Metoden som använts har varit arkeologisk inventering. Uppdraget har varit att göra en utredning steg 1.

Inventering innebär en systematisk terrängrekognoscering där, förutom rent okulär besiktning, jordsond används för att bedöma t.ex. osäkra härdar och vallar runt gropar med mera. Om så behövs kan spade eller hacka användas för att t.ex. ta bort torvtäcke där man misstänker att spår efter en stenåldersboplats eller järnframställningsplats kan döljas under torven. Vid registreringen används GPS kopplad till fältdator med GIS-program. Grunddata i programmet utgörs av fornminnesregister, fastighetskarta, ortofoto, hillshadebilder (laserdata) och shapefiler med utredningsområdet.

All datainsamling sker digitalt redan i fält. Nypåträffade forn- och övriga kulturhistoriska lämningar registreras i Kulturmiljöregistret (KMR).

Om utredningen påvisar områden som kräver större arbetsinsatser i form av schaktgrävning för att avgöra ev. fornlämningsstatus eller utbredning kommer detta att föreslås i rapporten som ett område för en steg 2-utredning i samband med Länsstyrelsens prövning om tillstånd.

Alla lämningar är bedömda och beskrivna utifrån Riksantikvarieämbetets riktlinjer och praxis.

Steg 1-utredningen genomfördes under en fältdag i v 37, 9 sep 2025, av arkeologerna Anna Engman och Terese Olofsson. Utredningen utfördes så som planerat efter de layouter som levererats av uppdragsgivaren. Området som utretts är ca 2 km långt och 25-30 m brett på vardera sida utefter ån, vilket gav en total yta på 0,12 km².

Förstudiens resultat

Kända forn- och kulturlämningar i Syndans närhet

Det finns få registrerade lämningar i Kulturmiljöregistret (KMR) i Syndans närhet. En fyndplats för en spets av röd kvartsitisk mosten påträffades på strandbrinken i samband med fiske på 1970-talet vid Lillbäckstugan norr om Görälven (L1998:2826). En blästplats är registrerad väster om Gråsheden (L1999:3645), även den norr om Görälven. En uppgift om en fåbodvall (L1998:933) finns vid Faluborsåsen. Längre söderut utmed Syndan finns en kojrest registrerad i Skogsstyrelsens Skog och historiaregister (Objectid 3105723). Inom utredningsområdet fanns före inventeringen 2025 inga registrerade kulturlämningar.

Vidgar man vyerna något finns i denna del av Dalarna framför allt ”typiska” fornlämningar man finner i skogsmarker, t.ex. strandbundna stenåldersboplatser, fångstgropar och stensättningar

(fångstmarksgravar) från järnåldern, vilket visar att människor har levt och verkat i området sedan förhistorisk tid (jfr Hyenstrand 1987; Carlsson m.fl. 1998). I Transtrands socken har järnframställningen också haft en stor betydelse under förindustriell tid (Björklund 1982). Ett annat vanligt utmarksbruk är fåboddriften.

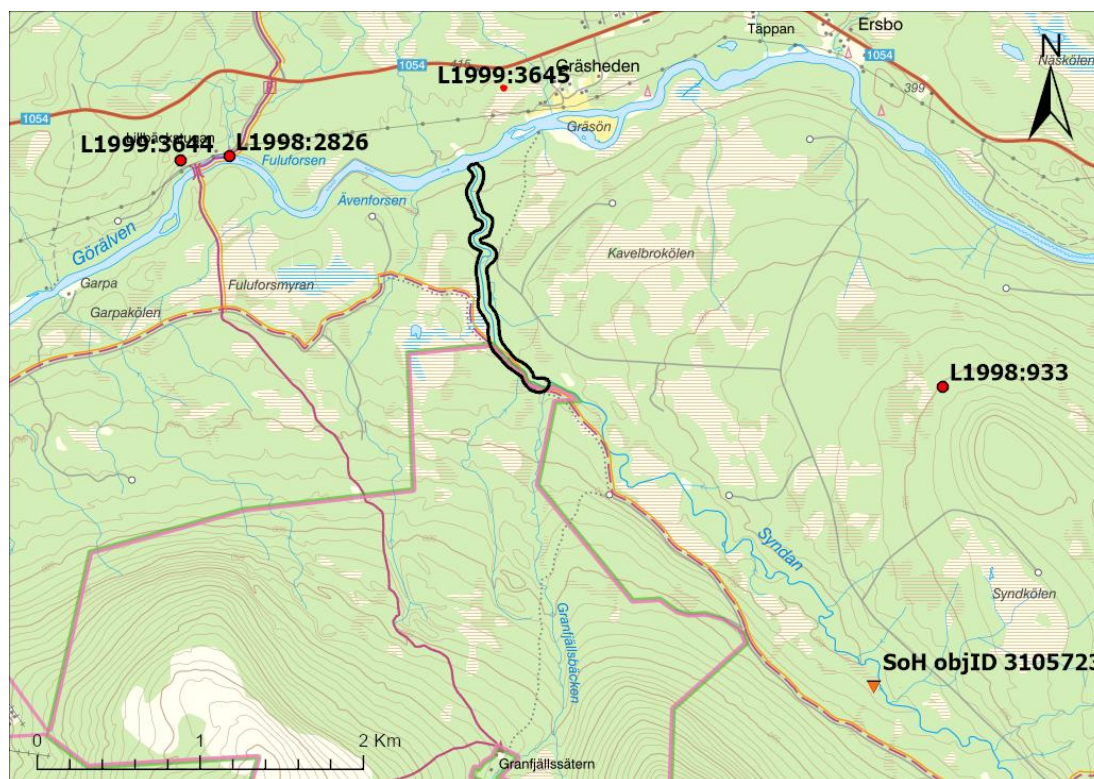

Fig. 2. Utredningsområdet längs Syndan markerat i svart. Sedan tidigare registrerade lämningar i området markerade med röda prickar (Kulturmiljöregistret) och orange triangel (Skog och historieregistret) Bakgrundskarta: Topografiska webbkartan, Lantmäteriet.

Skogen och timmerflottningen

Timmer har flottats på Västerdalälven åtminstone sedan år 1631. Från det året är det äldsta bevarade dokumentet som beskriver flottning under ordnade former, då Anders Mattsson inrättade flotteri i Västerdalarna. Den äldsta flottningen var kopplad till kopparhanteringen i Kopparberget i Falun. (Kardell 1991:135, med referenser).

Det finns uppgifter om "olaglig" timmeravverkning och flottning från sent 1700-tal fram till mitten av 1800-talet i Transtrands socken, men då i de västligaste delarna varifrån timret kunde transporteras till Klarälven (Kardell 1991:138).

Kring 1800-talets mitt kom den stora expansionen inom skogsindustrin. På 1840-talet upphävdes de kol- och vedprivilegier som hade givit Bergslaget och bruken ensamrätt till stora skogsområden. 1849 upphörde England med tullsystemet som tidigare hade omöjliggjort import av trävaror från Sverige. Storskiftet, som i det aktuella området genomfördes 1870, gav markägarna nya möjligheter till skogsaffärer (Hellstrand 1980:25). Den stora framstötten med flottning i övre Västerdalarna skedde därför i perioden 1870–1875 efter att avverkningar kom i gång på de skiftade skogarna i Transtrand. 1872 såldes avverkningsrätten under 50 år framåt på Transtrands sockens allmänningar, som vid denna tid hade fått benämningen besparingsskogar vilket de kallas än idag, på offentlig auktion (Hellstrand 1980:51ff). 1874 strömmrensades Västerdalälven ovan Lima rå, några år senare rensades Äran och Alman. (Kardell 1991:156; se även Boëthius 1922:121).

Flottningen bedrevs på Dalälvarna fram till den gradvisa avveckling som påbörjades på 1950-talet och avslutades 1972, Västerdalälven slutfloTTades 1970 (Hellstrand 1980:175; Kardell 1991:169).

Flottningen i Syndan

När startade då flottningen i Syndan? Rensning av vattendraget och flottning i större omfattning verkar ha börjat på 1880-talet. Tidningarna i Dalarna rapporterade regelbundet om flottningen i Dalälvarna i slutet av 1800-t och början av 1900-t. Flera flottningsrapporter publicerades varje år. Syndan/Syndån tillhörde "Vester-Dalelfvens" flodområde. I juli 1881 meddelas att Torsås strömmrensningbolag har lämnat in en ansökan om upplåtande till allmän flottled för bl.a Syndan. Den 3 aug 1881 planerade man att sammanträda vid Fulunäs i Transtrand samt att avsyna vattendraget därefter (Tidning för Falu län och stad 1881-07-23).

1884 är flottningen i full gång och i juni finns en rapport från pågående flottning i Syndan. Där framgår att 26 000 timmer är utgångna från Syndan på Görälven och att 3-4000 timmer tillfälligt har stannat p.g.a vattenbrist. Man räknar dock med att snösmältningen till fjälls ska lösa det hela (Dalaposten 1884-05-31). Detta verkar vara fallet då man i rapport nr 5 kan läsa att flottningen är avslutad med allt virkes utgång i Görälven (Dalaposten 1884-06-18).

Flottnings-Rapport N:o 3 inom Vester-Dalelfvens flodområde.	Flottnings-Rapport N:o 5 inom Vesterdalelfvens flodområde.
Fuluefven, 1:sta distr.: Flottning pågår under svåra ishinder.	Fuluefven: Flottningen avslutad med allt virkes utgång på Vesterdalelfven.
2:dra, 3:dje, 4:de, 5:te distr.: Allt inmärkt virke på dessa distrikter är utfloTTadt på Vesterdalelfven.	Syndån: Flottningen avslutad med allt virkes utgång på Görälfven.
Görälfven, 1:sta, 2:dra distr.: Flottningen avslutad med allt virkes utgång på nedomliggande distrikter.	Görälfven: Flottningen avslutad med allt virkes utgång på Vesterdalelfven.
3:dje, 4:de, 5:te distr.: Flottning pågår och omkring 55,000 st. timmer utgångna på Vesterdalelfven.	Vanån, 4:de distr.: Flottningen avslutad med allt virkes utgång på nedomliggande distrikter.
Syndån: Omkring 26,000 st. timmer utgångna på Görälfven, qvarliggande 3 à 4,000 timmer hafva stannat tillsvidare genom vattenbrist, men vid snösmältningen i fjellen torde dessa ock utgå.	Vanån, fr. o. m. 5:te t. o. m. 8:de distr.: Flottning pågår.
Färdsjövalla: Flottningen avslutad med allt virkes utgångt.	Ogströmmen: Flottningen avslutad med allt virkes utgång på Vanån.
Hörmunds vattendrag, 3:dje, 4:de distr.: Flottning pågår och omkring 18,000 st. timmer äro utgångna på Vesterdalelfven.	Flögån: Flottningen avslutad med allt virkes utgång på Vanån.
Fäjmån: Flottningen avslutad med allt virkes utgång på Vesterdalelfven.	Flatån: Flottningen avslutad med allt virkes utgång på Vesterdalelfven.
	Snöån, 5:te distr.: Flottningen avslutad med allt virkes utgång på nedomliggande distrikter.
	6:te, 7:de distr.: Flottning pågår.
	Lindesnäs vattendrag: Flottningen avslutad med allt virkes utgång på Vesterdalelfven.

Fig. 3. Flottningsrapporter från Syndan. Ur Dalaposten 1884-05-31 resp. 1884-06-18.

Vissa år är flottningen avslutad i Syndan i maj andra år är den förhindrad av snö och is eller vattenbrist och pågår under hela juni (Tidning för Falu län och stad 1900-05-21, Dalaposten 1885-05-16, Tidning för Falu län och stad 1891-05-28).

Skyddade kulturmiljöer

Området berörs inte av några riksintressen för kulturmiljövården eller rennäringen. Inga samebyar nyttjar dessa trakter för renbete.

Historiska kartor

Tillgången på historiska kartor över området är begränsad. Storskifteskartan är den som har bäst förutsättningar för att visa på bebyggelselämningar av olika slag och vattenanknutna lämningar som kvarnar och sågar. Flottningslämningar brukar i regel inte vara markerade på den typen av karta. Storskifteskartan över trakten kring Syndan visar dock inte på några kvarnar, sågar, fåbodvallar el. dyl efter vattendraget alls. Trakten låg långt från byarna och lämningar efter tex fåbodar och kvarnar finns närmare dessa. Storskiftet var dock betydande för fördelningen av marken mellan stat och enskilda och en förutsättning för de omfattande avverkningarna och flottnings utbyggnad.

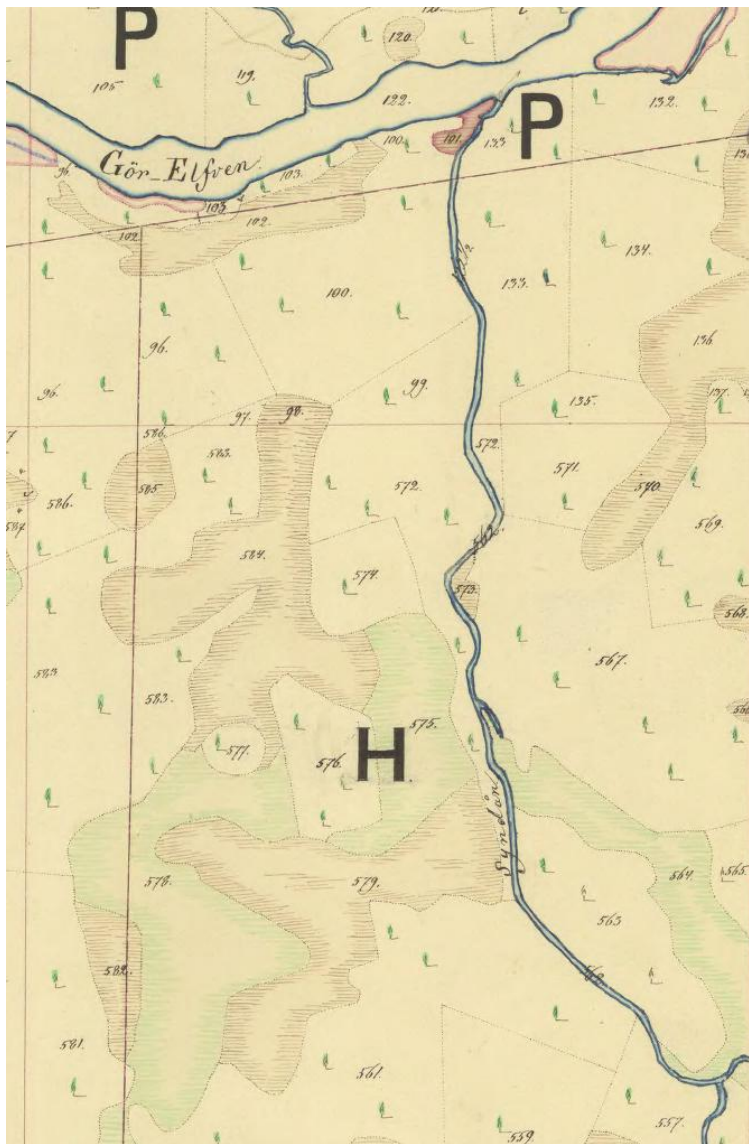

Fig. 4. Syndan, Transtrands socken Storskifte på skog/skogsmark år 1871 (LMS Akt: U55-1:1).

Ekonomiska kartan från 1976 (15C0j76) och Generalstabskartan (Fulufjället 106-1 år 1921) studerades också, men gav bara en möjlig lämning inom utredningsområdet.

Indikationer på möjliga lämningar

Ett antal indikationer på möjliga lämningar påträffades i terrängskuggningskartan, historiska ortofoton, ekonomiska kartan och i underlag från Malung-Sälens kommuns inventering av Syndan. Dessutom visar flottningsinventeringen från år 1969 på spänger, ledare och en kanal.

Tillsammans gav dessa källor ett material som besiktigades i fält. Nedan visas några exempel från flottningsinventeringen över Syndan 1969 med karta och foton samt en sammanställning över indikationer på lämningar.

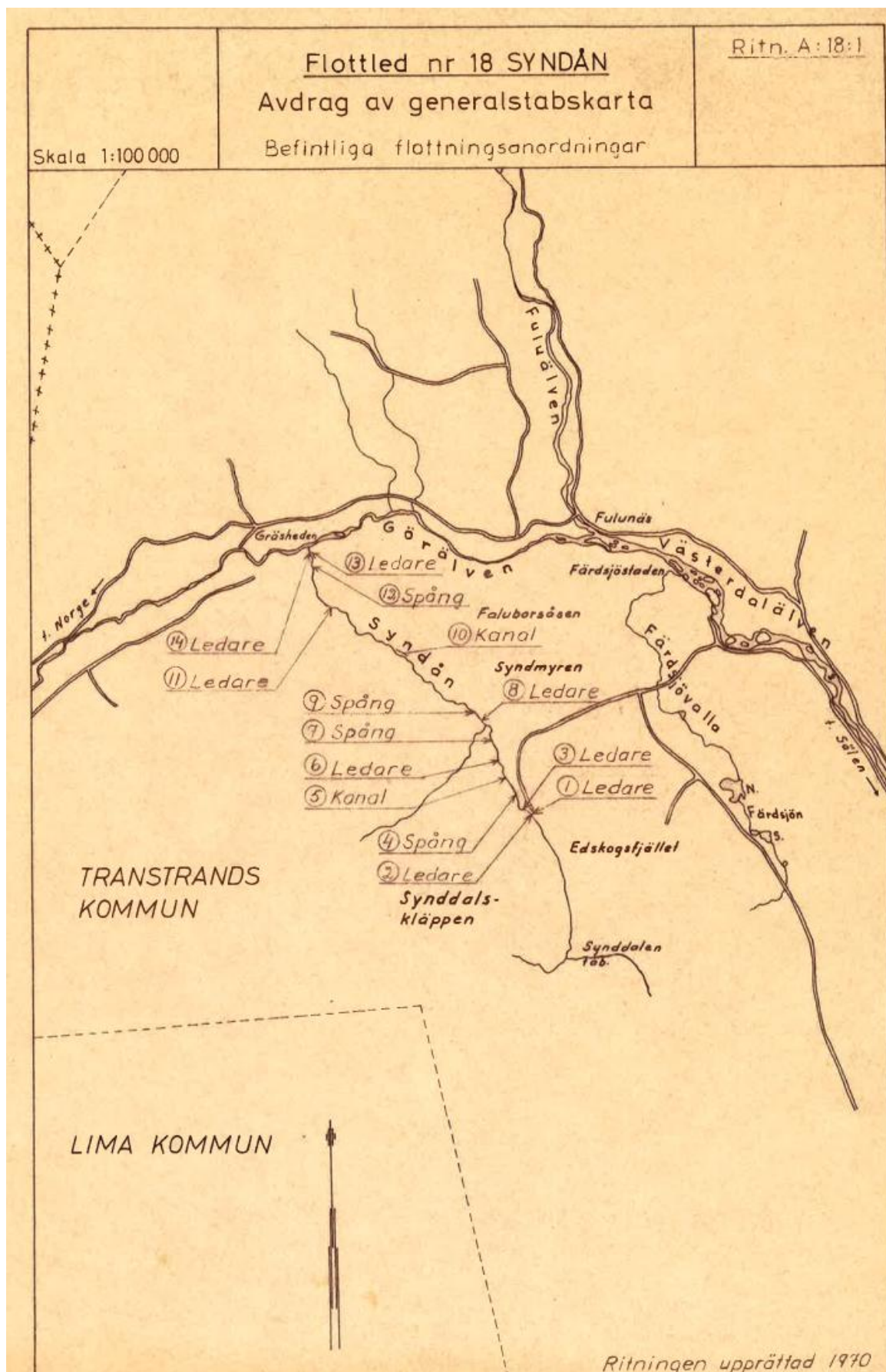

Fig. 5. Flottningsinventering 1969. Arkivcentrum i Dalarna.

Fig.6. Spång, objekt 9. Foto från flottningsinventering 1969. Fotograf okänd.

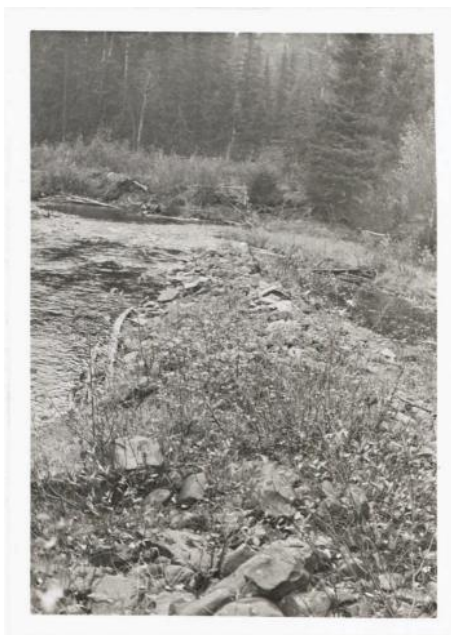

Fig. 7. Ledare, objekt 11. Foto från flottningsinventering 1969. Fotograf okänd.

Fig. 8. Ledare, objekt 13. Foto från flottningsinventering 1969. Fotograf okänd.

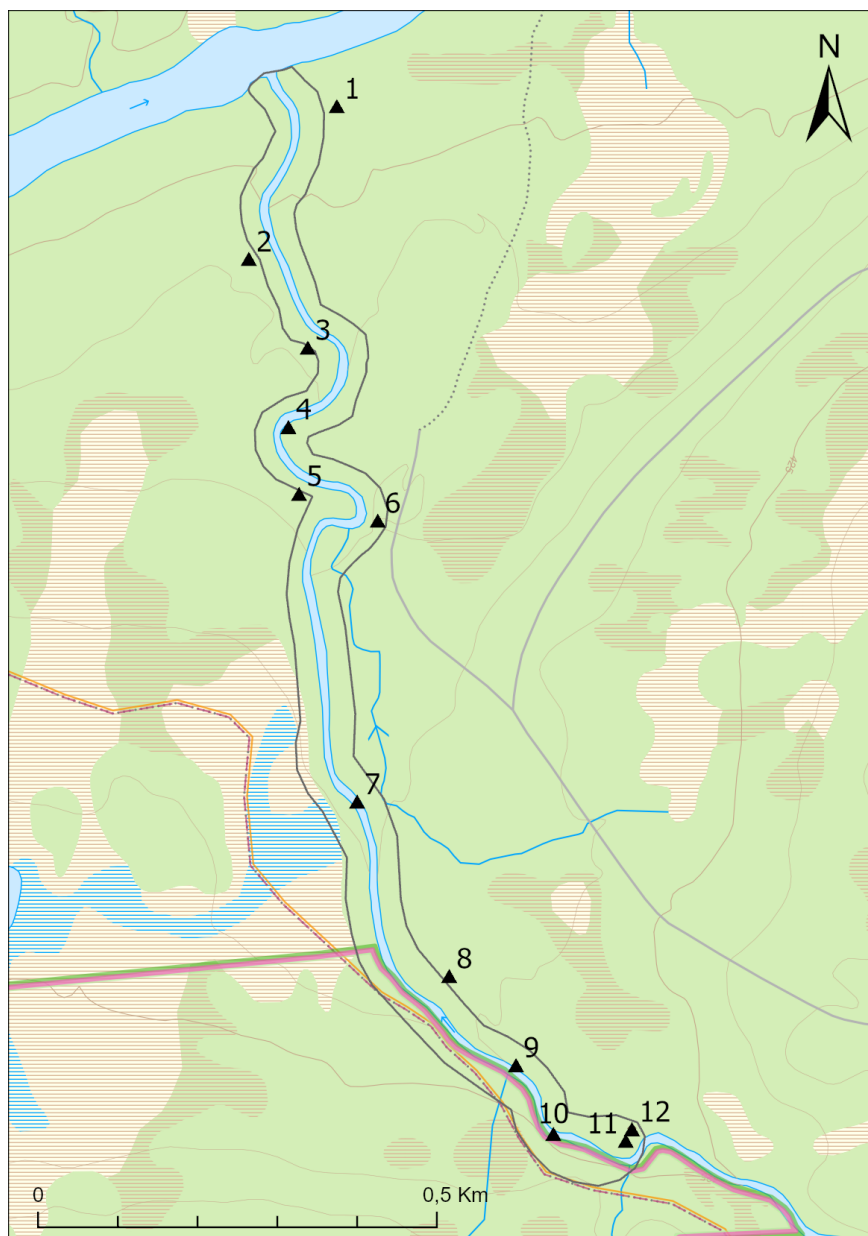

Fig. 9. Utredningsområdet längs Syndan, med indikationer på möjliga lämningar markerade.
Underlagskarta: Topografiska webbkartan, Lantmäteriet.

Tabell 1. Sammanställning av indikationer på möjliga forn- eller övriga kulturhistoriska lämningar.

Nr	Typ	Referens
1	Avvikelse	Historiskt ortofoto 1960
2	Avvikelse	Lantmäteriets höjdmodell
3	Ledarm	Lantmäteriets höjdmodell
4	Ledarm	Historiskt ortofoto 1960, kommunens inventering
5	Ledarm	Lantmäteriets höjdmodell
6	Dike	Lantmäteriets höjdmodell
7	Bro	Ortofoto, kommunens inventering
8	Grop/täkt?	Lantmäteriets höjdmodell
9	Strandskoning?	Historiskt ortofoto 1960, kommunens inventering
10	Bro	Historiskt ortofoto 1960
11	Hus	Historiskt Ortofoto
12	Hus	Ortofoto, Ekonomiska kartan 1976 15C0j76

Fältarbete

Fältresultat och analys av fältarbetet

Inför fältarbetet fanns det ett antal indikationer på lämningar i området. Vissa indikationer visade sig vid fältbesök vara faktiska lämningar och andra utgjordes av naturliga formationer eller var bortplockade i sen tid. Broar/spänger samt några rensvallar som fanns fotodokumenterade 1969 och som ibland syntes i historiska ortofoton visade sig vid fältbesök vara borttagna. Flera lämningar upptäcktes först vid fältinventeringen, tex diskreta rensvallar som delvis var skogsbeklädda. Lämningarna har beskrivits och bedömts efter Riksantikvarieämbetes rådande instruktioner. Alla geometrier är inlagda med hjälp av GPS.

Totalt 11 lämningar registrerades inom utredningsområdet, 7 flottningsanläggningar (6 rensvallar och 1 ledarm), 1 dike/ränna och 3 husgrunder historisk tid. Alla med bedömningen övrig kulturhistorisk lämning. Sannolikt är alla lämningar kopplade till flottningen. Utöver detta påträffades en stående knuttimrad byggnad, med eldpall och britsar, i södra delen av området. Denna flottarkoja/timmerkoja (?) är renoverad i senare tid med nytt plåttak, rökrör mm och är inte registrerad i KMR, då den inte är övergiven.

Inga fornlämningar registrerades inom området då det inte går att hitta historiska källor (kartor eller uppteckningar) som kan verifiera att lämningarna är tillkomna före år 1850. Flottningen i Syndan kan bara beläggas så långt tillbaka som 1880-t. Lämningarna förefaller vid fältbesök också moderna i sin karaktär och inga rester av äldre lämningar påträffades under.

Det fanns inga registreringar inom området innan fältarbetets påbörjades, varför det inte funnits behov av revidering i Kulturmiljöregistret. De lämningar som återfanns var av den typen som man kunde förvänta sig i detta område och när man utreder en så pass liten yta.

Majoriteten av lämningarna är fotograferade. Bilder redovisas i bilaga 1.

Fortsatta åtgärder

Jamtli anser inte att det krävs ytterligare utredning kring kulturmiljövärdena i samband med genomförandet av vattenåtgärderna.

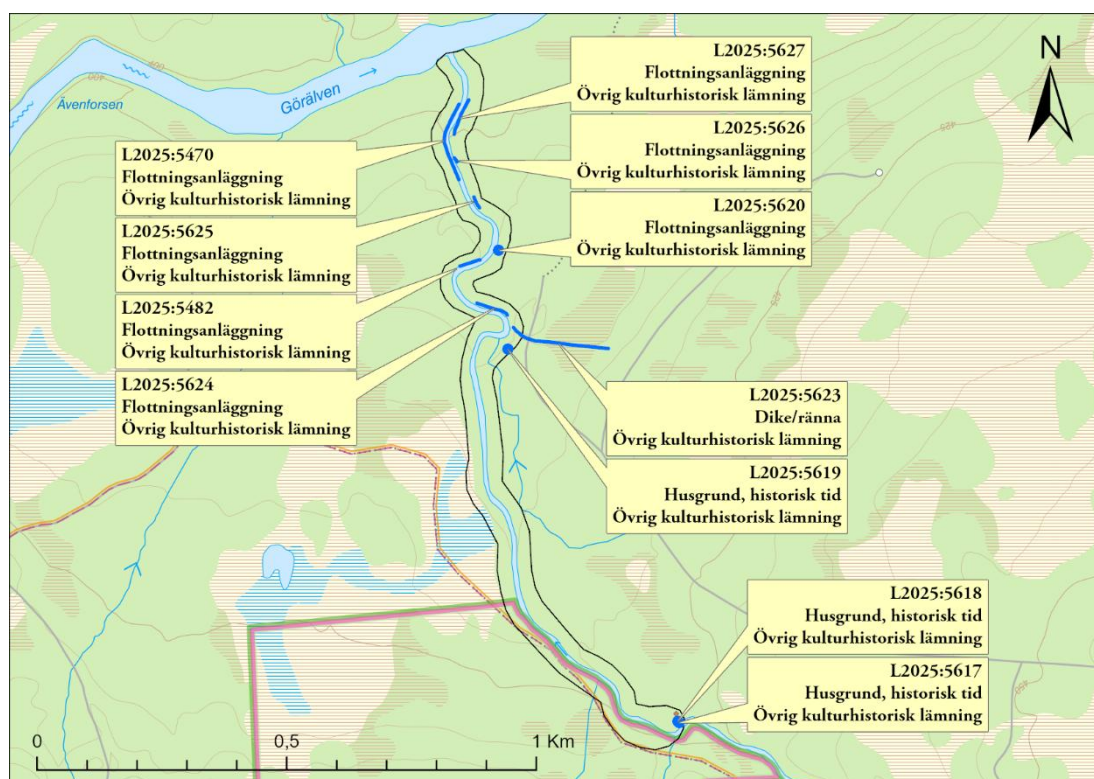

Fig. 10. Lämningar som registrerats inom uppdraget längs Syndan. Samtliga lämningar bedöms som Övriga kulturhistoriska lämningar och markeras med blått. Bakgrundskarta: Topografiska webbkartan, Lantmäteriet.

Tabeller på samtliga lämningar hanterade i uppdraget

Utredningen längs ån Syndan omfattade inga sedan tidigare kända registreringar. 11 lämningar nyregistrerades vilka presenteras i tabellform nedan.

Lämningsnummer	Lämningstyp	Antikvarisk bedömning
L2025:5620	Flottningsanläggning	Övrig kulturhistorisk lämning
L2025:5619	Husgrund, historisk tid	Övrig kulturhistorisk lämning
L2025:5618	Husgrund, historisk tid	Övrig kulturhistorisk lämning
L2025:5617	Husgrund, historisk tid	Övrig kulturhistorisk lämning

Tabell 2. Tabell över registrerade punktojekt inom uppdraget längs Syndan.

Lämningsnummer	Lämningstyp	Antikvarisk bedömning
L2025:5627	Flottningsanläggning	Övrig kulturhistorisk lämning
L2025:5470	Flottningsanläggning	Övrig kulturhistorisk lämning
L2025:5626	Flottningsanläggning	Övrig kulturhistorisk lämning
L2025:5625	Flottningsanläggning	Övrig kulturhistorisk lämning
L2025:5482	Flottningsanläggning	Övrig kulturhistorisk lämning
L2025:5624	Flottningsanläggning	Övrig kulturhistorisk lämning
L2025:5623	Dike/ränna	Övrig kulturhistorisk lämning

Tabell 3. Tabell över registrerade linjeobjekt inom uppdraget längs Syndan.

Bedömning av miljöernas känslighet inför planerade vattenåtgärder

I Riksantikvarieämbetets skrift, *Kulturmiljöers känslighet - Metod för att bedöma kulturmiljöers känslighet i samband med vattenvårdsåtgärder som innebär fysiska miljöanpassningar vid sjöar och vattendrag*, beskrivs hur kulturmiljöer ska bedömas utifrån olika kriterier i samband med att man behöver göra vattenåtgärder. Bedömningarna ska göras utifrån kulturmiljöns kontext och sammanhang samt påvisa vilka värden kulturmiljöerna har och hur de kommer att påverkas vid ett eventuellt ingrepp.

För den här delen av Syndan kommer här en analys av hur miljön kommer att påverkas av vattenvårdande åtgärder. De objekt som kommer värderas är alla sannolikt kopplade till flottningen.

Kulturmiljöns kontext

Övergripande beskrivning

Skogsälvsområde i moränmark i anslutning till fjällområden. Syndan är ca 6 km lång, har sitt källflöde i Transtrandsfjällen, rinner norrut och har sitt utlopp i Görälven. Vattendraget är generellt forsande och rinner i en brant dalgång med skogsmark runtomkring. Den berörda sträckningen är ca 2 km lång med början vid utloppet i Görälven. Ingen nuvarande bebyggelse finns inom sträckningen.

Miljöbeskrivning

Ån har tidigare rensats från sten och olika konstruktioner har byggts för att skapa transportleder på vatten för timmer. I utredningsområdet finns rensvallar och husgrunder från flottningsepoken. Olika vattenvårdande åtgärder har sedan flottningen lades ner år 1970 genomförts och idag är åfåran inte längre fri från sten och andra hinder. Vissa återställningsåtgärder gjordes bl. a 2002 (Rapport 2012:12 Åtgärdsplan för flottrensade vattendrag i Dalarnas län, Länsstyrelsen Dalarnas län s.93).

Beståndsdelar

För karta över lämningarna se fig. 10 s 14.

1. *Rensvallar*. Utmed norra delen av utredningsområdet finns rensvallar längs med åkanten. Ibland har dessa även fungerat som ledarmar. De är bedömda som övriga kulturhistoriska lämningar p.g.a sin sentida karaktär. Rensvallarna är upplagda med grävmaskin i syfte att rensa ån för djupare och jämnare botten. De är ofta diskreta i storlek och form och saknar på det viset visuellt sammanhang mellan flottningsanläggningarna i området. De har därmed ett lågt kulturhistoriskt värde. På bilden syns en av de tydligaste rensvallarna L2025:5470.

2. *Grävd ränna*, 200 ml och 2-3 m br, belägen i utredningsområdets mellersta del, i Ö-V riktning. L2025:5623. Bedömd som övrig kulturhistorisk lämning. Inget visuellt sammanhang med övriga flottningslämningar finns. Bild saknas.

3. *Husgrunder* (3 st) i områdets mellersta samt södra del. Troligen rester av flottarkojor/timmerkojor, båthus eller andra byggnader kopplad till flottningen. Kojorna är 0,2-0,5 m h och med sin storlek relativt otydliga. Kojresten i mellersta delen av området har spismursröse och är indelad i två delar. Hänsyn bör kunna tas till dessa husgrunder vid vattenåtgärder, då positionerna är kända. På bilden syns L2025:5618.

4. *Knuttimrad koja* under plåttak, med ingång på ena gaveln. Belägen i områdets södra del och synlig i ortofoto och topografisk karta intill de registrerade husgrunderna L 2025:5618 och 2025:5617. Invändigt är en eldpall centralt placerad i kojan och längs de båda långsidorna finns britsar. Renoverad med nytt tak och rökrör. Ej registrerad i KMR då den inte är övergiven. Bedöms inte påverkas av vattenåtgärderna.

De olika beståndsdelarna har alla ett funktionellt samband.

Kulturhistoriskt sammanhang

Syndans flottled är en rest av den storskaliga flottningsepoken som tog sin början under mitten av 1800-talet för att nå sin höjdpunkt under första halvan av 1900-talet innan den sakta men säkert avtog för att helt försvinna 1970. Vattendragen rensades från sten för att enklare kunna transportera timret ner till bruken och sågverken. De större flottlederna var de första att nyttjas men när skogen behövde plockas ut allt längre från de stora vattendragen kom även de mindre biflöden att rensas och användas som flottningsleder.

Typ av värde

I och med användandet av vattendraget som flottningsled har det påverkats kraftigt. De idag synliga lämningarna torde vara endast en del av det som en gång fanns. Då vattendraget genomgått olika typer av återställande efter att flottningen lades ner finns inte mycket kvar som visar på flottningsepoken i området.

Sammanfattning känslighet

De olika i detta kapitel beskrivna lämningarna har alla ett funktionellt samband men de saknar ett visuellt samband. Då flottleden redan tidigare varit föremål för återställning så har det visuella intrycket av flottningsverksamheten redan påverkats så mycket att det kan vara svårt för ett otränat öga att se att detta är något annat än en helt vanlig å. Bedömningen av områdets känslighet för ytterligare förändring blir på grund av detta svår. De lämningar som idag finns kvar är till största delen rensvallar som knappt är synliga och de visar inte hur pass stor påverkan på vattendraget flottningen faktiskt utgjorde. Då lämningarna är likartade och visuellt svåridentifierade fyller de ingen stor funktion i att förstå vattendraget som en del av ett större flottledssystem.

Typ av påverkan – förslag på vattenvårdsåtgärder

Vattenvårdsåtgärder kommer bestå av att återföra så mycket av det rensade materialet som är tekniskt möjligt till befintlig fåra. Detta för att höja den så kallade basnivån på vattnet och få tillbaka kontakten med strandzonen som vallarna idag stänger av. Blocksamlingar, schaktvallar, ledare, strandskoningar ska rivas och läggas tillbaka, avstängda sidofårar ska öppnas upp och vandringshinder ska tas bort. Arbetet görs med maskin som transporterar sig i vattendraget förutom längs de tillfartsvägar som behövs för åtkomst.

Dessa åtgärder innebär att många av de lämningar som idag finns utefter ån inte kommer att finnas kvar. Påverkan på lämningarna får i och med det anses vara stor.

Diskussion känslighet, påverkan och anpassning av åtgärder

De flottningslämningar som finns utefter vattendraget får anses ha ett lågt kulturhistoriskt värde då de inte längre ger en bild av hur flottningen har bedrivits i området och hur vattendraget påverkats av den verksamheten. De flesta synliga lämningar efter den tidiga flottningen (sent 1800-tal) verkar ha tagits bort i ett tidigare skede. Bland de lämningar som finns kvar är resterna av de kojor som haft anknytning till flottningen. Husgrunderna är diskreta men då positionen är känd är de möjliga att ta hänsyn till. De berörs sannolikt inte direkt av vattenvårdsåtgärder, men möjligen av fordon som ska transportera sig till och från vattendraget.

Det är inte ovanligt att flottningslämningar över tid byggs om och förändras vilket gör att det i botten av sentida lämningar kan finnas rester kvar av äldre konstruktioner. I detta fall är det mindre troligt då samtliga lämningar är små och låga till sin karaktär och sannolikheten att det ska finnas något under dem är låg.

Husgrunderna kan fortsätta att påminna om flottningen även efter en vattenvårdsåtgärd, men inte belysa hur flottningen gick till. Det viktiga när det handlar om att bevara en flottningsmiljö som denna är att bevara läsbarheten i landskapet och skapa en förståelse för miljön. Av det som finns kvar idag finns inga lämningar som bidrar till detta i någon större utsträckning.

De åtgärder som planeras kommer att påverka de lämningar som idag finns kvar men då det sammantagna kulturhistoriska värdet och läsbarheten av de sentida flottningslämningarna får anses vara lågt finns inget behov av att anpassa åtgärderna utifrån bevarandet av lämningarna. Undantaget är husgrunderna som bör uppmärksammas i planeringen och märkas ut i terrängen om fordon ska passera i dess närhet.

Administrativa uppgifter

Jamtli's diarienummer:	13/2025
Uppdragsgivare:	Malung-Sälens kommun
Socken:	Transtrand
Kommun:	Malung-Sälen
Län:	Dalarna
Fälttid:	20250909
Personal:	Förstudie och rapport: Terese Olofsson. Fältarbete: Anna Engman och Terese Olofsson
Undersökt yta/volym:	0,12 km ²
Läge och koordinater:	Centralt i området N 6129638 E 129685
Koordinatsystem:	SWEREF 99 TM
Registrerade lämningar:	Se tabeller i rapporten
Dokumentationsmaterial:	Allt material förvaras på Jamtli

Referenser

Tryckta källor

Björklund, S. (red.) 1982. *Lima och Transtrand. Ur två socknars historia, 1. Myrjärn och smide*. Malung.

Boëthius, G. 1922. Dalarnas samfärdsmedel. Från äldsta tider intill våra dagar. *Dalarnas hembygds-förbunds tidskrift* 1922, årg. 2, häft. 3, s.100–128.

Carlsson, E., Kettis, E. & Magnusson, G. 1998. Järnhantering och bebyggelse i Lima och Transtrand. *Lima och Transtrand. Ur två socknars historia, 4*, s. 191–244. Malung.

Génétay, Bengtsson, Gelotte Fernandez, 2019. *Kulturmiljöers känslighet. Metod för att bedöma kulturmiljöers känslighet i samband med vattenvårdsåtgärder som innebär fysiska miljöanpassningar vid sjöar och vattendrag*. Riksantikvarieämbetet.

Hellstrand, G. 1980. *Flottningen i Dalälven. Utveckling, teknik, organisation*. Malung.

Hyenstrand, Å. 1987. Forntid i ett gränsland. *Lima och Transtrand. Ur två socknars historia, 2*, s. 109–166. Malung.

Kardell, L. 1991. En skogshistorisk skiss. *Lima och Transtrand. Ur två socknars historia, 3* (red. T. J-E Pettersson), s. 103–182. Malung.

Melin, Edman, Danielsson. 2012. Åtgärdsplan för flottledsrensade vattendrag i Dalarnas län. Rapport 2012:12 Länsstyrelsen Dalarnas län, s. 93.

Arkivmaterial

Arkivcentrum i Dalarna. Flottningsinventering 1969. Transtrands kommun. Flottled nr 18 Syndån. Ritn. A:18:1 Upprättad 1970. Foton objekt 1-14 från 7/10 1969.

Kungliga bibliotekets digitala söktjänst över tidningar från 1800–1900-t. Sökord: Syndån.
<https://tidningar.kb.se>

Digitala källor

Lantmäteriet. Lantmäterimyndigheternas arkiv, Lantmäteristyrelsens arkiv.
[<https://historiskakartor.lantmateriet.se/hk/detailed>]

Riksdagen. [Kulturmiljölag \(1988:950\) | Sveriges riksdag](#). Hämtad 2025-10-21

Riksantikvarieämbetet. Kulturmiljöregistret. [<https://app.raa.se/open/fornsok/>]

Skogsstyrelsen. Skogens pärlor. [<https://www.skogsstyrelsen.se/skogensparlor>]

Sametinget. [Kartor som underlag för planer - Sametinget.se](#) Hämtad 2025-10-20

Bilagor

Bilaga 1 Fotografier över registrerade lämningar

Samtliga bilder är tagna av Anna Engman och Terese Olofsson

L2025:5617. Husgrund, historisk tid. Bild tagen mot N.

L2025:5618. Husgrund historisk tid. Bild tagen mot N.

L2025:5619. Husgrund, historisk tid. Bild tagen mot Ö.

L2025:5620. Flottningsanläggning. Ledarm. Bild tagen mot V.

Bild saknas

L2025:5623 Dike/Ränna

L2025:5624. Flottningsanläggning. Rensvall. Bild tagen mot ÖSÖ.

L2025:5625. Flottningsanläggning. Rensvall. Bilden tagen mot NNV.

L2025:5626. Flottningsanläggning. Rensvall. Bild tagen mot SÖ.

L2025:5627. Flottningsanläggning. Rensvall. Bild tagen mot NÖ.

L2025:5470. Flottningsanläggning. Rensvall. Bilden tagen mot SÖ.

L2025:5482. Flottningsanläggning. Rensvall. Bild saknas.

Knuttimrad koja under plåttak, med ingång på ena gaveln. Belägen i områdets södra del och synlig i ortofoto och topografisk karta intill registrerade husgrunder. Invändigt är en eldpall centralt placerad i kojans och längs de båda långsidorna finns britsar. Renoverad med nytt tak och rökrör. Ej registrerad i KMR då den inte är övergiven. Bilderna tagna mot SÖ (bild 1), mot SV (bild 2), genom dörren i NV (bild 3).

RAPPORTSERIE – JAMTLI, 2025

ISSN 1654-2045

- 2025:1 Mattmars kyrka. Tjärning av spåntak samt tjärning och målning av klockstapel, 2024
Henrik Ylikoski
- 2025:2 Hammerdals kyrka. Restaurering av fönster, 2024
Henrik Ylikoski
- 2025:3 Målning av hållristningarna i Glösa och Gärde. Fornvårdsprojekt, slutrapport 2024
Anna Engman
- 2025:4 Gäddede kyrka. Utvändig restaurering, 2024
Henrik Ylikoski
- 2025:5 Kulturhistorisk inventering av Gamla kyrkogården vid Överluleå kyrka, 2024
Henrik Ylikoski
- 2025:6 Kulturhistorisk inventering av begravningsplatsen Lundagård, 2024
Henrik Ylikoski
- 2025:7 En täppa mellan skog och fjäll. En studie av torpträdgårdar i Norrlands inland
Victoria Bly
- 2025:8 Duveds kyrka. Kulturhistorisk utredning av begravningsplats
Henrik Ylikoski
- 2025:9 Tipsgranskning för Kulturmiljöregistret i Sollefteå kommun 2024
Anna Engman
- 2025:10 Eriksberg – Holmselet. Arkeologisk utredning steg 1, inför anläggandet av vindkraftspark
Anna Engman
- 2025:11 Problematiserande gårdstomter
Karl-Johan Olofsson
- 2025:12 Kulturhistorisk inventering av Dikanäs kyrkogård, 2024
Henrik Ylikoski
- 2025:13 Kulturhistorisk inventering av Vilhelmina kyrkogård, 2024
Henrik Ylikoski
- 2025:14 Arkeologiska undersökningar av medeltida agrar bebyggelse i Jämtlands län. Ett kunskapsunderlag
Kristina Jonsson
- 2025:15 Arkeologiska undersökningar av odlingslämningar i Jämtlands län. Ett kunskapsunderlag
Kristina Jonsson
- 2025:16 Mattmar kyrka. Kulturhistorisk utredning av begravningsplats
Victoria Bly
- 2025:17 Kulturmiljöutredning centrala Åsbygden, 2025
Kristina Jonsson och Henrik Ylikoski
- 2025:18 Mora sten och kungsäng – ”en särdeles flärlös exposition av ett antal stenar”
Mathias Bäck, Kristina Jonsson, Marta Lindeberg och Alexandra Sanmark

- 2025:19 Historiskt fiske i Jämtlands län. Rapport över inledande dokumentationsprojekt 2024
Anders Hansson och Kristina Jonsson
- 2025:20 Flottningslämningar i Fejman
Anna Engman och Kristina Jonsson
- 2025:21 Marby kyrka. Kulturhistorisk utredning av begravningsplats
Henrik Ylikoski
- 2025:22 Medstugan. Utvändiga åtgärder, 2025
Henrik Ylikoski
- 2025:23 Flottningslämningar i Syndan
Terese Olofsson